

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
YAYINLARI

DİYANET DERGİSİ

DİNİ, İLMİ, EDEBİ ÜÇ AYLIK DERGİ

1983

EKİM - KASIM - ARALIK ● CİLT : XIX - SAYI : 4

OKULLARIMIZDA AHLÂK EĞİTİMİ

Abdullah ÖZBEK

S.Ü.İ.F. Öğretim Görevlisi

Geçen sayıdan devam

I — Temel Eğitim ve Ahlâk Eğitimi

Ülkemizde temel eğitim* 7-12 yaşlar arası mecburîdir. Bu yaşlar öğretimin ve eğitimin en çok üzerinde duracağı devredir. 7-12 yaşlar arasında geçen bu devrede çocuk büsbütün yeni bir hayata girecektir. Disiplin artacak, çalışma çoğalacak, "yabancılarla bir arada bulunma" ve "yakınlarından uzaklaşma" onda bazı kompleksler doğuracaktır.(1)

Temel eğitim çağında öğrenilen ve çevreden görülüp benimsenenlerin önemi, kişiliğin teşekkülü açısından çok büyüktür. Çocukların ruhlarını manevî değerlerle en çok besleyebileceğimiz, ahlâkî sevgi motiflerini işleyebileceğimiz, doğruluk, fedakârlık, çalışma ve sabır gibi faziletleri geliştirebileceğimiz bu çağda, daha plânlı ve suurlu bir ahlâk eğitimi vermek gerekir.

Bugün ahlâk eğitimi, eğitimimizin en önemli meselesi haline gelmiştir. Çünkü devlet yetkilileri, bir daha eski günlere yani anarşi dönemine dönülmeyeceğini sık sık tekrar etmektedirler. Bu kararlar elbetteki sevindiricidir. Anarşiye karşı en büyük tedbir olan ahlâk eğitiminin yıllardır sağlam zeminlere oturtulmasının, millet büyük zararını çek-

miştir. Şimdi de "ahlâk eğitimi mi?" yoksa "ahlâk öğretimi mi?" olsun gibi tartışmalar yapılmaktadır. Halbuki ahlâkî erdemlere bağlılık, bile- rek değil, yaşayarak ve inanarak mümkündür.(2)

Temel eğitimin, anlamına uygun bir şekilde verilmesi zarurîdir. Kişi belki bu eğitimden ve öğretimden başka bir eğitim ve öğretim görmeyecektir. Önce işe milli değerlerin kazandırılmasıyla başlanmalıdır. Dinden dinine, coğrafyasına, tarihine ve ahlâkına kadar her şeyi en iyi şekilde çocuğa öğretmeliyiz. Kendi milletini tanımayan çocuğa dünyadan haber vermek ve başka kültürlerden bahsetmek çok anlamsızdır. Ders kitapları bütün sınıflarda bu esasa göre düzenlenmelidir. Eğer eğitimi mecburî olan çağda öğrenciye, hayatının her safhasında lâzım olacak ahlâkî bilgi verilmezse, başka kaynağa

(*) Temel eğitim, kişiye lâzım olacak temel bilgilerin verilmesini hedef alan bir eğitim basamağıdır. Yeni düzenlemeye göre temel eğitim ortaokulu da içine alarak 8 yıllık (7-15 yaşları arasında) bir devreyi kapsamaktadır.

(1) H.Z. Ülken, a.g.e. s. 171.

(2) Beyza Bilgin, Liselerde Din Bilgisi Eğitimi, 50. Yıl, A.Ü. İ. Fak. Yay. Ank. 1973, s. 289.

ve başka yere ihtiyaç duyacağı muhakkaktır.

Eğitimin temelini teşkil eden birinci kademe (ilköğretim), sadece okuma yazma öğreten, her vatandaşa mutlaka bir diploma veren gelişmiş bir kurum olamaz. Fertlere bu süre içinde ahlâki davranışlar kazandırarak, onları "iyi insan olma" şuuruna kavuşturması gerekir.

Öğretimini devam ettirmeyen, bir işle meşgul olan kişiye, kültür dersleri pek lâzım olmuyor. Okuma yazma ve basit işlemlerin dışındaki diğerlerle fazla ilgilendirmiyor. Fakat kişilerin tamamına yakın kısmı, dinî bilgileri öğrenmeye, dinî yaşayışa uymaya ve bunları da çeşitli kaynaklardan almaya çalışıyor. Kişinin ahlâki yönünü, zaten bu bilgiler teşkil etmektedir.

Toplumumuzda ahlâk dersi, daha önce de bahsettiğimiz gibi dine dayanmaktadır. (***) Halkımız ahlâklı insanın aynı zamanda dindar olduğunu düşünür.

Din derslerine gereken önemin verilmeyişi, halkımızı uzun yıllar küstürmüştür. Halk dinî ve ahlâki bilgileri öğrenmek için, ehliyetli insanlardan faydalanma yollarını seçmiştir. Bunu yaparken de "acaba ne derler ..." diye hep korku içinde hareket etmiştir. Laikliği yanlış yorumlayanların yüzünden din ve ahlâk dersleri hep sürüncemede kalmıştır. Bu arada halk ihtiyacını karşılarken kimin önüne diz çökmüş ise, dini ve ahlâki o kişinin şahsında görmüştür. Bir dereceye kadar kişiler bunda haklıdır. Nasıl ki, bir memlekette tıp tahsilini yasak ettiğimizde, hastalığı durduramıyorsak, din ve ahlâk eğitimini ihmal ettiğimizde de, bu ihtiyaçları unutturmuş olamayız. Böyle bir durumda hastalanan kişinin, bu işten anlamayan kişilerin eline düşmesi,

kocakarı ilaçlarını kullanması normaldir. Din ve ahlâk eğitiminde durum çok daha yürekler acısıdır. Mevcut durumun süratle düzeltilmesi zaruridir.

Bu hususdaki yanlış yargıların önüne geçmek için temel eğitimde çocuğa yeteri kadar pratik din ve ahlâk bilgileri verilmelidir. Onlara iyi ve kötüyü ayırmak, kendilerini idare etme konusunda sağlam alışkanlıklar ve beceriler kazandırılmaktadır.

Yasaklar konusunda çok ciddi durmalıyız. Çünkü bu çağda çocuk bir çok yasakların manasını kavrayamaz. Bunun için, konulan her yasağın yerine müsaade edilen "iyi bir davranış" koymalıyız. (***) Böylece çocuğun enerjisinin bastırılması yerine, onu iyi yöne kanalize etme yolunu seçmiş oluruz. Böyle bir metoda "enerjilerin transferi metodu" adını verebiliriz.

Ahlâk eğitimi konusunda ders yeterli değildir. Dergi bir çok yönler-

(**) Bu durumun geç de olsa farkına varılarak, anlaşılır bir şekilde ele alınışı, yolunda bazı adımlar atılmıştır. Bu cümleden olarak, din ve ahlâk dersi birleştirilerek mecburî dersler arasında mütala edilmiştir.

(***) Hz. Peygamber'in eğitiminde bu gibi uygulamaları çok görmekteyiz. Bir gün Ensar'ın hurmalarını taşıyan çocuk, Peygamberimiz (a.s.)e getirilir. Hz. Peygamber, "Yavrucuğum, niçin hurmaları taşıyorsun?" der. Çocuk hurmaları düşürüp yediğini söyler. O zaman Hz. Peygamber, "hurmaları taşıma, fakat (kendiliğinden) dibine düşeni ye" diyerek çocuğun başını sıvazlar ve "Allahım bunun karnını doyur" diye dua eder. Bak: Sunen-i Ebî Davud, Ticaret, 67; Ahmed b. Hanbel, 5, 31.

den uygulamalı yapmak gerekir.(3) Başta, öğrencilerin aralarında yardımlaşma ve işbirliği duygusunu her zaman ayakta tutmalıyız.

Belli bir heyecan uyandırılmadan ahlak eğitimi yapmak, ferdi ona inandırmak mümkün değildir. Bu heyecanı uyandırmak için ilham kaynağımız, başta Hz. Peygamber'in ve O'nun yolundan giden kimselerin üstün hayatlarıdır. Büyük ahlakçıların ve şairlerin söyledikleri de bize yardımcı olur. Onların ortaya koyduğu gerçekler, bazan hareketli ve canlı, bazan yumuşak ve duygulu bir şekilde, bazan da emredici bir şekilde kendisini gösterirler.

Ahlak eğitiminin hedeflerinden birisi de şuurlu, yani yaptığını bilecek yapan insan yetiştirmektir. Bunun gerçekleşmesi için, sağlam ellerde, muhteva yönünden doyurucu bir din ve ahlak dersi ile mümkün olacağı kanaatindeyiz. Bunun için aşağıdaki konuların dikkate alınmasının uygun olacağı kanaatindeyiz.

A — Müfredat ve Kitaplar

1. Yeni düzenlemeye göre ahlak dersi, haftada iki saat olarak din dersi ile birleştirilerek verilecektir. Dersin geliştirilmesi için üzerinde bir çok yönlerden araştırma yapılmalıdır. Öğrencilerin psikolojik ve sosyolojik durumları göz önünde tutulmalıdır.

2. Konular arasında birlik ve uygunluğa dikkat edilmelidir.

3. Konularda sınıf seviyeleri ve diğer derslerle olan münasebetleri gözetilerek dersler arası bilgi transferine gidilmelidir.

4. Öğrencilerin ilgileri devamlı canlı tutulmalı. Bunun için de yer yer konuların muhtevasına uygun resimler bulunmalıdır.

5. Öğrencileri davranışları üzerinde değerlendirme yapmaya gö-

türen kısa ve özlü hikayelere yer verilmelidir.

6. Millî kültürümüzün ahlâki unsurları bütün açıklığı ile konularda ağırlığını göstermelidir.

7. Bazı konular diyalog şeklinde yazılmalıdır.

B. Öğretmenler Açısından

Ahlak dersinin gayesine uygun bir şekilde ele alınması, öğretmenlerin bilgi ve davranışlarıyla yakından ilgilidir. Eğer gayeye uygun olmazsa fayda yerine zarar getirebilir. Bu konu çok önemlidir. Temel eğitimde İmam-Hatip Lisesi mezunu öğretmenlere ders verdirilmelidir. Ya da temel eğitime öğretmen yetiştiren yüksek öğrenim kurumlarında din ve ahlak dersine de yer verilmelidir. Ayrıca din ve ahlak dersi öğretmenliği yapacaklar özel kurslardan geçirilerek yetiştirilmelidir.

II — Ortaeğitim ve Ahlak Eğitimi

Ortaeğitim, 12-19 yaşlar arası kapsayan oldukça önemli bir devrede verilir. Genel olarak bu yaşların özellikleri şöyledir :

1. Ergenlik buhranı
2. Kişiliğin belirlenmesi
3. Heyecanların artması
4. Hayal kurmak zevk halini almıştır
5. Gururunun okşanmasını ister
6. Sevgi, ideal bir kavramdır
7. Soyut düşünce gittikçe artmaktadır
8. Kabiliyetler belirgin hale gelmeye başlamıştır.

Görülüyorki ortaeğitim yaşı, oldukça renkli görüntülere sahiptir.

(3) Aime Souch, Yeni Pratik Pedagoji (Ter: Salahattin Odabaş), M.E.B. Yay. Ank. 1977, s. 38.

Bu devrede karşınıza çıkan en büyük problem, gençlere, değerlendirme yeteneğinin kazandırılmasının nasıl olacağıdır. Değer sistemlerinin en önemlisi de dinî ve ahlâkî değerlerdir.

Ahlâkî ve dinî değerlerin öğren-ciye kazandırılması, diğer bilgilerden farklı bir metod gerektirir. Ahlâkın anlatılması için mantıkça doğru olması yetmez, aynı zamanda bilgiyi verenin inanılır olması gerekir.

Ahlâk eğitiminin verilmesi için insanın insana inanması zorunludur. Çünkü insanın bilgi alanı, yani duyu verileri, tecrübesi ve aklı böyle bir inancın kurulması için yetmez. Sözünde durmak, doğru olmak, başkalarına sâdik olmak için, ne onları bilmek, ne de onlar tarafından bilinmek yeter. Bütün bu ahlâkî fiiller, başkasının iç dünyasına inanmakla etkisini gösterir.

İlkokulda ahlâkî değerler oyun içinde de verilmekteydi. Ortaeğitim sınıflarının yüklü programları buna imkân vermez.

Gençlere verilecek ahlâkî ölçülerin başında iyilik-kötülük kavramlarının verilmesi gelir. Neye "ahlâkî", neye "ahlâk dışı" denileceğinin tayini başlıbaşına önemli bir konudur. Bir makina çalışmıyorsa ona rahatlıkla kötü diyebiliriz. Fakat hangi hareketlere iyi, hangilerine kötü diyeceğimiz hususunda kesin kıstaslara ve sağlam esaslara dayanmak gereklidir.

Ahlâkî değerleri, fayda-zarar hükümlerine bağlamak doğru olmaz. Çünkü bizim için faydalı olan başkasına pekâlâ zararlı olabilir. Kendi toplumumuza faydalı olana da "ahlâkî" diyemeyiz. Bazan millet için faydalı, başka milletler için zararlı olan şeye "iyi" demede ittifak ederiz. Bu durumda ahlâkî hükümlerle

millî hükümler aynı şey olur. Bununla birlikte yaralıları yardımda, esirlere iyi muamelede, mahkeme hükümlerinde, milletler arası bir kararda evrensel bir seviyeye yükselerek değerlendirme yaparız. Böyle bir durumda insanlık için faydalı olana "iyi" deriz. Bu duruma göre ahlâkî hükümlerin millî sınırlarla çevrildiği hakkındaki kanaat da doğru değildir. Okul gençlere ahlâk eğitimi verdiği zaman bu farkı nasıl belirtecek? Bu oldukça nazık bir durumdur. Millî varlığı tehlikeye düşüren her fiile kötü hükmü verdirmeliyiz. İnsanlar için eşit fiillerde de insanî ölçüyü kullanmamız gerekir. Fakat bunun dışında ahlâkın bütün toplumlar için değişmez bazı kaideleri vardır. Doğru sözlülük bunlardan biridir. Yalan söylememek, sözü ve özü bir olmak, sözünde durmak, ahlâk için bütün insanlar arasında temel kaidelerdir. İspartalılar hariç, hiç bir toplumda yalancılığın, sözünde durmanın fazilet sayıldığına rastlamıyoruz. Şüphesiz bütün bu ahlâkî değerler eğitimle kazanılır ve gelişir.

"İnsan doğuştan doğru sözlüdür" diyemeyiz. Ama "eğitildiği zaman doğru söylemeye müsaittir." diyebiliriz. İnsanda bulunan bu özellik onun ahlâkî bir varlık olduğunu gösterir.

İyilik ve merhamet gibi terimleri odak noktası yapan bazı ahlâk sistemleri vardır. Meselâ Hıristiyanlık âcize, sakata acımayı faziletin başı sayar. Nietzsche ise "acıma"nın insanlığı alçaltan bir kusur olduğunu söyler ve gerçek faziletin cüret ve cesaretle aranması gerektiği üzerinde durur. Bu iki ahlâkın tek cepheliliği ve bu yüzden eksikliği, insanı

bütün olarak görememelerinden ileri gelmiştir.(4)

Ortaeğitimde bütün derslerde insana bütün olarak bakılmasının önemi üzerinde durulmalıdır.

Asrımızda teknik öne geçmiş ve her alanda tesirleri görünmeye başlanmıştır. Kalkınmayı ve tekniği meydana getiren, insan ve madde ilişkisidir. Bu ilişkinin insanın ruh ve beden sağlığını koruyarak sürdürülmesi esas alınmalıdır. Ancak o zaman, toplumların huzur içinde kalkınması ve medeniyetin nimetlerinden faydalanması mümkün olacaktır. Kalkınma hem insanın, hem de insan dışındaki varlıkların bir gaye doğrultusunda değişmesi ve gelişmesi olarak düşünülecek olursa, insan unsuruna önem vermek zorunludur. En sağlıklı kalkınma, insan ihmal edilmeden gerçekleştirilecek kalkınmadır. Kalkınma ilmi metotlar çerçevesi içinde yapılırsa, dinin ve ahlâkın gücünden faydalanmaktan başka çıkar yol olmadığı anlaşılacaktır.

Okullarımızda yeterli ölçüde ahlâki davranışlar kazandıramadığımız sürece, çok çelişkili ve karmaşık durumlarla karşılaşacağımız bir gerçektir.

Gerçek manada iyi ile kötüyü birbirinden ayıramıyan bir genç, âilesi ve çevresiyle nasıl bir ilişki içine giriyor, ahenkli ve uyumlu bir yaşayışı olabiliyor mu? Hayatının çeşitli safhalarında bunalmı ya da başarılı dönemlerinde, genç ve ihtiyar olduğu zamanlarda, nasıl bir ruh hali içinde bulunuyor? Zengin-fakir, güçlü ve zayıf anlarında ne gibi tavırlar içine giriyor? Kendi iç dünyasında neler düşünüyor? İnsanlarla, âilesiyle ve çevresiyle, nasıl ilişkiler kuruyor? Ortaeğitim basamağındaki gençler bu sorular üzerinde düşündürülmeli ve

cevapları buldurulmaya çalışılmalıdır.

Ülkemizde din ve ahlâk eğitimi-ne gereken önem verilmeşi için sebeplerini sayacak değiliz. Fakat sonuçlar ortadadır. Böyle bir tecrübenin çok pahalıya mal olduğu, herkesin malumudur. Din ve ahlâk eğitiminin yetersizliği sebebiyle milletimiz bir iç savaşın eşğine kadar gelmiştir. Devletin çeşitli kademesindeki kuruluşlarındaki kimselerin, din ve ahlâk konusunda yeterli bilgileri olmadığından, devletin ahlâki değerlere karşı olduğu şelkinde yanlış bir kanaate g'dildi. Bu durum ise, din ve ahlâk eğitiminin siyâsi istismara âlet edilmesini ortaya çıkardı. Böylece din ve ahlâk, hem devletin yetkili kuruluşlarının bazı ihmalleri, hem de yanlış anlaşılma sebebiyle iki yönlü hücumu uğramış oldu. Bunun zararını yine bu ülke insanı ödemek zorunda kalmıştır. Bu zararın telâfisi için, ilerde devletin çeşitli kademesinde görev alma ihtimali olan ortaeğitim gençliğine, yeterli din ve ahlâk eğitimi verilmelidir. Aşağıdaki tedbirlerin alınması bu eğitimin verilmesini kolaylaştıracaktır:

1. Ahlâk eğitimi, hayatın bütününü kapsayacak bir anlayışla verilmelidir.

2. Dersin müfredatında ortaokul ve lise öğrencisinin ihtiyaçları dikkate alınmalıdır. Milletimizin gösteirdiği fedakârlıklar ve bu fedakârlığa sebep olan âmiller açık bir şekilde izah edilmelidir.

3. Dersin müfredatı hazırlanırken öğrencilerin ve velilerin istekleri dikkate alınmalıdır. Bu müfredata uygun kitaplar ise mutlaka ehliyetli kişiler tarafından yazılmalıdır.

(4) H.Z. Ülken, a.g.e. s. 260.

4. Üniversite imtihanlarında din ve ahlâk sorularının da bulunmasının teminine gidilmelidir.

5. Ahlâk dersinin uygulaması çok geniş sahayı kapsamalıdır. Meselâ öğrencilere yardım etme duygusunu kavratmak için okulda "yardımlaşma haftası" v.b. günler düzenlenmelidir.

6. Okullarda verilecek din ve ahlâk bilgisi dersi, yeterli seviyede olmalıdır ki, okul dışı bir din ve ahlâk bilgisine ihtiyaç duyulmasın. Böylece gençlerimiz, dinimizin yüce prensiplerine, akıl, ilim ve pedagojinin gereklerine uymayan bir öğretime terk edilmesinler. Ancak bu şekil ve metotla ahlâk dersi hedefine ulaşabilir.

7. Diğer derslerde din ve ahlâk bilgisine ters düşen bilgiler verilmemelidir.

8. Ahlâk eğitimi, hükümetler politikası olmaktan çıkarılıp, devlet politikası haline getirilmelidir.

NETİCE VE TEKLİFLER

İnsan hayatı daima mükemmele yöneliktir. Bu hayat içinde bazan şerlere doğru meylin de olduğunu görmekteyiz.

Suçlar ve şerler çok kere dar görüşlülükten kaynaklanır. Görüşleri dar olan kimse, kendisinden başkasını düşünmez. Böyle olunca da bir çok kötülükler kendiliğinden ortaya çıkar.

Dar görüşlü insan, yapmış olduğu her şeyi hayır olarak görür. Uzak görüşlü insan ise, toplumun menfaatiyle kendi menfaatini birlikte ele alır. Ahlâk eğitimi açısından bu husus önemli bir esastır. O halde kişiye, kendisini aşmasını öğretmeliyiz. İnsanın kendisini aşması, ona her şeyde objektif karar vermesini sağlar.

Bazı ahlâkçı ve islahatçıların kötü işler yapmasının yegâne sebebi,

görüştlerini tek bir noktada toplamış olmalarıdır⁽⁵⁾. Bu sebepten ilgi merkezi yapılan noktanın dışındaki yerler, ihmal edilmiş olmaktadır. Meselâ Sokrat, insanların ıslahına önem vermiş, fakat âileyi ihmal etmiştir⁽⁶⁾.

Ahlâkçılar insanın davranışlarına önem verdikleri gibi, niyetleri de dikkate almışlardır. Çünkü niyetler her zaman davranışlarla yanyanadırlar. Eğitim esnasında mutlaka "iyi niyet" prensibini öğretmeliyiz. Sonuç kötü de olsa, iyi niyetlilik insanı mutlu edecektir.

İnsanın mesut olmasını sağlayan baş faktör, ümitle geleceği düşünmesi ve davranışlarını ona göre yönlendirmesidir. Meselâ bir çiftçi, gelecekte ihtiyaç olan mahsülü ektiği için mutludur. İşlerini buna göre düzenler. Öğrenci de geleceği düşünerek dersine çalışır. Eğer insan yaptığı işlerde uzak hedef düşünmezse, hayatı baştan başa sıkıntı ve ızdırab olur. Söz gelimi ele alacak olursak, hiç bir zaman para biriktirmek için para kazanmak doğru bir şey değildir. Çünkü paranın, ancak başka bir şeyin temininde vasıta olarak kullanıldığı ölçüde bir değeri vardır. Eğer insan bunu unuttur, sırf paraya rağbet gösterirse, iyi bir davranışta bulunmuş olmaz.

Mal hiç bir zaman tek başına güzel değildir. Kullanılışa göre iyi ya da kötü olabilir. İyi kullananın elinde iyi, kötü kullananın elinde de kötü olabilir. Ahlâk eğitimi açısından malın kazanılması ve kullanılması çok önemlidir. Bunun ahlâk eğitimiyle yakından alakası vardır. Fazilet ve reziletlerin çoğu mala dayanır. Cömertlik, emanet, ihsan, iktisat, tamah, cimrilik ve israf gibi özelliklerle

(5) Ahmed Emin, a.g.e. s, 240.

(6) Ahmed Emin, a.g.e. s, 246.

rin hepsi insanın malî yönüyle ilgilidir. Bunun dışında indirekt olarak malla ilgili fazilet ve reziletler vardır.

Öğrenciler açısından mal sahibi olmak çok önemlidir. Özellikle temel eğitim basamağındaki çocuklara ne olmak istedikleri sorulduğunda, tercih edilen mesleğin çoğunlukla, daha fazla para getirdiği tahmin edilen bir meslek olduğu görülecektir. Onun için bu çağlarda onlara mal ve makamın ahlâkî değerlere uygun olarak kullanılması ve değerlendirilmesi öğretilmelidir.

Zaman da mal gibidir. Her ikisinin de iyi kullanılması ahlâk eğitimi açısından çok önemlidir. Çünkü hepimiz sınırlı bir zaman içinde yaşamaktayız. Gece gündüz birbirini takip edip giderken, hayatımızı da alıp götürmektedir. Çocukluk, gençlik, ihtiyarlık... Bunlar insan ömrünün basamaklarıdır. Sonunda ölüm gelip çatacak!... Geçen zaman bir daha geriye dönmeyecektir. Zamani uzatmak ya da kısaltmak mümkün değildir. O halde zamani en güzel şekilde kullanmak zorundayız. Zamani kötü kullanmak ahlâk eğitimi ters yönde etkilemektedir.

Zamani kötü kullanmanın iki sebebi vardır:

1. Hedefsiz ve gayesiz hareket

Belirli bir gaye olmadan sokakta dolaşmak, kitap okumak, sorular sormak, insan hayatını pasifleştirir. Yahut boş işlerle uğraşmaya sevkeder. Böyle kimselerin "hayır" işlemesi hemen hemen hiç mümkün değildir. Gayesiz insan, azgın dalgalara terk edilmiş denizdeki gemiye benzer.

Bu durum göz önünde tutularak çocukları küçük yaştan itibaren herhangi bir faydalı işle meşgul etmek gerekir. Oyunlarını da belli hedeflere

göre icra ettirmemizde yarar vardır. Önemli olan, her işi farkında olarak yaptırmaktır.

2. Dar hedefler peşinde koşmak

Vaktin kullanılması, hayatımızın en önemli meselesidir. "Boş vakit" diye adlandırdığımız bir zaman aralığını nasıl değerlendireceğiz? Çocukların faydasız sokakta dolaşmaları, gençlerin ve ihtiyarların kahvelerde hiçbir bedeni ve fikri faaliyette bulunmadan oturmaları şuarsuzca bir vakit öldürmedir. Değersiz boş laflar ve faydasız oyunlarla geçip giden uzun vakitler, bir çok şerlere yol açmaktadır. Faydalı iş yapmayan insan mutlaka zararlı iş yapıyor demektir.

Toplumda mevcut cehaletten başka, gereği gibi ahlâk eğitiminin de yokluğu, bütün zevk ve ilgilerin kötü yönde kullanılmasına yol açar. Bunun için gençliği temel ve orta eğitim basamağında zamanını nasıl değerlendireceği konusunda uyanık ve şuurlu hale getirmeliyiz.

Boş zamanın değerlendirilmesi, bazı ülkelerde turizm hareketlerine yol açmıştır. Öğretime, bilgi görgü artırmaya ve araştırmaya yönelik geziler elbetteki faydalıdır. Öğrencileri bu konuda uyarmalıyız. Çünkü gayesiz gezilerin bir çok yönlerden zararı olduğu bir gerçektir.

Boş vakitlerin değerlendirilmesi:

a. Çocuklara küçük yaştan itibaren faydalı kitap okuma alışkanlığı vermeliyiz. Bunun için de çocukların sevebilecekleri, özellikle eğitici mahiyette bol resimli ve ahlâkî değerlere önem veren kitaplar yazılmalıdır. Bununla birlikte kitapları nasıl okuyacaklarına dair bilgi vermeliyiz. Usanç verecek kitaplardan sakınmalıyız.

b. Gazete, sinema, tiyatro, radyo, televizyon v.b. kitle haberleşme araçlarını, boş vakitleri değerlendirilmede vasıta olarak kullanabiliriz. Tabiki bunlardan ahlâka aykırı olanlarını okumayı ve seyretmeyi önlemeliyiz.

Devlet yönetimi laik ise de, ülkemiz insanının büyük çoğunluğunun İslâm inancında birleşmiş olmaları, müslüman halkımızın davranışlarına yön veren kuvveti ortaya koymaktadır. Örf ve âdetlerimizin değerlendirilmesi de bu noktadan yapılabilir.

Ahlâk eğitiminin amacı, ahlâkçılar arasındaki uyumsuzluğu çözmek değildir. Konunun iyi anlaşılması için insan değerlendirme tarzlarının verilmesinde fayda vardır.

Ahlâk dersi, insan davranışlarını değerlendirmesi itibariyle diğer derslerin merkezinde yer alır.

Okula gelen çocuk, her zaman zihnini kurcalayan bir sürü sorularla karşı karşılaşır. Bu bakımdan ahlâk dersi, çocuğa "soru sorma" ve "tesirli olma" gücünü kazandıracak şekilde verilmelidir. Bunun için ahlâk dersinde kullanılacak en önemli metot, "gözlem" olacaktır. İnsan davranışlarının gözlenmesi, öğrenciye her zaman telkin edilmelidir. Böylece, sınıfta, konuşularak yapılan bir ders olmasından çok hayatı inceleyen ve değerlendiren bir görünüm arz etmelidir.

Ahlâk dersi, öğrencinin "değerlendirme ve tercih etme" özelliğine hitap eden bir derstir. Bu derste bir hayat olayı, öğrencilerle beraber, kavrayabilecekleri ölçüde, bir "bütün" halinde incelenir. Bu incelemede

öğrenciye her zaman, "Siz olsaydınız nasıl yapardınız?" şeklinde bir soru yöneltilmelidir. Böylece, bir taraftan seçimlerin objektif olması sağlanırken, çocuğa kendi problemlerini de çözmeyi öğretmiş oluruz.

Ahlâk eğitiminin esası, "nefis kontrolü"dür. Buradaki kontrol, çocuğun çevresi ve seveyesine göre değişen bir kontroldür. Bu metot, çocuğa "doğru karar verme" yeteneğini kazandıracak, objektif olmasına yardımcı olacak, başarısını artırarak olgun bir şahsiyet geliştirmesini temin edecektir.

Ahlâk dersinde, çeşitli metodlar kullanmak, her dersten daha fazla gereklidir. Çünkü bu derste hayatın her yönüne ilgi çekilecektir.

Ahlâk dersini bir "ezber" dersi olarak değil, bir "muhakeme" dersi olarak görmek gerekir. Öğrenci, bu dersler yoluyla günümüzün sosyal ve kişisel problemlerini tanıyacak ve kıyas yapma kabiliyetini elde edecektir.

Bu derste, her an fırsatlardan yararlanmak, öğrencinin dünyasına nüfuz etmek gerekir. Bayramlar, günler, önemli gazete haberleri, yakınlarını kaybedenlerle ilgilenmek, iyi bir ahlâk eğitimi için "değerlendirme" malzemeleridirler.

Hız. Peygamber'in hayatı, ahlâk eğitiminde en çok kullanacağımız "değerlendirme" ve "uygulama" malzemesidir. Hayatımızı O'nun örnek hayatıyla kıyaslayıp değerlendirmeliyiz.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, ahlâk dersi, çocuğun bir insan olarak ferdi ve sosyal yaşayışına tesir etmeli ve mükemmellik vasfını kazanmasına yardımcı olmalıdır.